

ΠΜΣ «Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα»

Μάθημα: Κοινωνικές Ανισότητες, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εκπαίδευση: Σύγχρονα θεωρητικά ζητήματα

Πέμπτη 6-9
Σταδίου 5, 7^{ος} οροφος
Αίθουσα 705

Υπεύθυνες μαθήματος: Εύη Ζαμπέτα, Μαίρη Λεοντσίνη

Διδάσκοντες/ουσες: Βασίλης Βουτσάκης, Εύη Ζαμπέτα, Μαίρη Λεοντσίνη, Ευγενία Φλογαΐτη

1. **11/10/2018 Εισαγωγή:** Εύη Ζαμπέτα, Μαίρη Λεοντσίνη
2. **18/10/2018 Α. Ανθρώπινα και συνταγματικά δικαιώματα:** Βασίλης Βουτσάκης

Ποια είναι τα δικαιώματά μας; Είναι ίδια τα πολιτικά δικαιώματα (π.χ. το δικαίωμα ψήφου) με τα κοινωνικά (π.χ. το δικαίωμα στην παιδεία); Και σε τι διαφέρουν από τις ατομικές ελευθερίες (π.χ. την ελευθερία έκφρασης); Σε τι διαφέρουν τα συνταγματικά από τα ανθρώπινα δικαιώματα; Έχουν όλοι οι άνθρωποι δικαιώματα – ακόμη κι εκείνοι των οποίων οι παραδόσεις ή ο τρόπος ζωής δεν τα αναγνωρίζουν;

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Δαγτόγλου, Π. Δ. (2010). *Συνταγματικό Δίκαιο. Ατομικά Δικαιώματα* (γ' έκδ.). Αθήνα: Σάκκουλας, σελ. 97-128.

Vincent, R.J. (1986). *Human Rights and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 4-61

3. **25/10/2018 Β. Προϊστορία και ιστορία:** Βασίλης Βουτσάκης

Ο Αριστοτέλης θεωρούσε τον άνθρωπο «ζών πολιτικόν». Του ήταν αδιανόητα τόσο τα σύγχρονα συνταγματικά δικαιώματα που προβάλλουμε εναντίον του κράτους, όσο και το δικαίωμα αντίστασης. Ποιες κοινωνικές και ιδεολογικές, αλλά κυρίως θεωρητικές διεργασίες οδήγησαν στη διαμόρφωση της έννοιας του δικαιώματος, π.χ. από τον Hobbes ή τον Locke;

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Edmundson, W. (2004). *An Introduction to Rights*. Cambridge: CUP, pp. 3-40.

4. 1/11/2018 Γ. Θεμελίωση: Βασίλης Βουτσάκης

Πού θεμελιώνονται τα δικαιώματα; Σε νόμους ή διεθνείς συμβάσεις; Η θεμελίωση των δικαιωμάτων στο θετικό δίκαιο έχει το πλεονέκτημα της βεβαιότητας, άρα και της ασφάλειας, αλλά συναρτά την ισχύ των δικαιωμάτων με τη βούληση μιας αυθεντίας. Αν κάτι τέτοιο ισχύει, ποια τύχη έχουν οι μειοψηφίες, που διαφωνούν με την αυθεντία;

Αν πάλι τα δικαιώματα δεν θεμελιώνονται στο θετό δίκαιο, που θεμελιώνονται; Στη φύση του ανθρώπου; Υπάρχει μια ανιστορική και αμετάβλητη φύση του ανθρώπου;

Μήπως τα δικαιώματα δεν θεμελιώνονται σε στέρεες βάσεις; Αν όμως ισχύει κάτι τέτοιο, πώς μπορούν να μας προστατεύουν και να αντιτάσσονται στη βούληση της εξουσίας ή της πλειοψηφίας;

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Nagel, Th. (2004). Personal Rights and Public Space. *Concealment and Exposure and Other Essays* (OUP), 31-52.

5. 8/11/2018 Οι πολιτικές ταυτοτήτων και οι διεκδικήσεις των νέων κοινωνικών κινημάτων: Μαίρη Λεοντοσίνη

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι κινητοποιήσεις και οι συλλογικότητες οργανώνονται συχνά με βάση τις πολιτισμικές όψεις των ταυτοτήτων, δηλαδή με έμφαση σε κατηγορίες ανάλυσης όπως το φύλο, η φυλή, η εθν(ο)τική, η σεξουαλικότητα, η αναπηρία, κ. λπ, και όχι αποκλειστικά γύρω από την κοινωνική τάξη ή την ιδεολογία. Οι πολιτικές των ταυτοτήτων ενίοτε αφορούν ατομικές στρατηγικές, συμβάλλουν στις συλλογικές διεκδικήσεις των νέων κοινωνικών κινημάτων, ενώ εκκινούν από τις τραυματικές συνέπειες της παραγνώρισης, του στιγματικού ή της αποσιώπησης. Εισάγουν την πολιτισμική διάσταση στην ιδιότητα του πολίτη και δίνουν έμφαση στο δικαίωμα στη «διαφορετικότητα» στο πλαίσιο των αγώνων για αναγνώριση. Θα αναλύσουμε τη συζήτηση γύρω από τις πολιτικές ταυτοτήτων στο πλαίσιο των μεταδομιστικών θεωριών, αλλά και μέσα από το πρίσμα της κριτικής από τις θεωρίες των συγκρούσεων.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Alcoff, L., Hames-García, M., Mohanty, S. P., Moya, P. M. L. (eds) (2006). *Identity politics reconsidered*. New York: Springer.

Bernstein, M. (2005). Identity Politics. *Annual Review of Sociology*, vol. 31, pp. 47-74. JSTOR, www.jstor.org/stable/29737711.

Kessler-Harris, A. (2012). Gender Identity and the Gendered Process. *The Journal of American History*, 99(3), pp. 827-829. JSTOR, JSTOR, www.jstor.org/stable/44308394.

Jones, A. (2010). Identity Politics: Part of a Reinvigorated Class Politics. *New Labor Forum*, 19(2), pp :12-15.

6. 15/11/2018 Η συζήτηση για τον αυτοπροσδιορισμό: φύλο, σεξουαλικότητα, εθνο(ικ)ότητα: Μαίρη Λεοντσίνη

Η συγκρότηση συλλογικών υποκειμένων με βάση το φύλο, τη σεξουαλικότητα και την εθνο(ικ)ότητα (μεταξύ άλλων) αναδεικνύουν το ζήτημα της αυτόβουλης δράσης και τη δυνατότητα του αυτοπροσδιορισμού. Ωστόσο, τόσο η αυτόβουλη δράση όσο και ο αυτοπροσδιορισμός αναλύονται ως παράγοντες, οι οποίοι αποτρέπουν τη συλλογική δράση και ευνοούν επιμεριστικές στρατηγικές. Με έμφαση στο φύλο και τη σεξουαλικότητα, θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε τη διεθνή συζήτηση σχετικά με τις συνέπειές τους στη συλλογική δράση, την κομβικότητα των εννοιών που διαμορφώνουν αιτήματα και διεκδικήσεις με συγκεκριμένα παραδείγματα όπως οι περιπτώσεις #MeToo και Ronnell.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

McQueen, P. (2016). Post-identity politics and the social weightlessness of radical gender theory. *Thesis Eleven*, 134(1), pp. 73-88.

Stringer, R. (2014). *Knowing Victims*. London: Routledge.

Weir, A. (2008). Global Feminism and Transformative Identity Politics. *Hypatia*, vol. 23, no. 4, pp. 110–133. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/25483223.

McNay, L. (2010). Feminism and Post-Identity Politics: The Problem of Agency, *Constellations*, 17(4), pp. 512-525.

Monro, S. (2005). Gender, Sexuality and the New Social Movements. *Gender Politics: Citizenship, Activism and Sexual Diversity*, Pluto Press, LONDON; ANN ARBOR, MI, pp. 119–146. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/j.ctt183q5wt.10.

Monro, S. (2005). Gender, Sexuality and Social Exclusion." *Gender Politics: Citizenship, Activism and Sexual Diversity*, Pluto Press, LONDON; ANN ARBOR, MI, pp. 43–67. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/j.ctt183q5wt.7.

<https://www.nytimes.com/2018/08/13/nyregion/sexual-harassment-nyu-female-professor.html>

<https://www.insidehighered.com/news/2018/08/20/some-say-particulars-ronell-harassment-case-are-moot-it-all-comes-down-power>

7. 29/11/2018 Η ομοφοβία στην εκπαίδευση και η συζήτηση για τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα: Μαίρη Λεοντσίνη

Η συζήτηση για την ομοφοβία ξεκινάει όταν διατυπώνονται οι αρχικές διεκδικήσεις από τις πολιτικές ταυτότητας και ακολουθεί την αυξανόμενη ορατότητα των (ανδρικών) γκέι ομάδων. Σταδιακά, γίνεται συστατικό της βιβλιογραφίας για τη σχολική παρενόχληση και η αντιμετώπισή της εντάσσεται στα προτάγματα της εκπαιδευτικής πολιτικής σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η σύνδεση της ωστόσο με το εννοιολογικό πεδίο της φοβίας και την ψυχολογία για-το-ευρύ-κοινό, απο-πολιτικοποιεί τις σημασίες, τις οποίες μπορεί να παραγάγει και επαναφέρει ουσιοκρατικές προσεγγίσεις των έμφυλων εκφορών. Θα αναλύσουμε τη σχετική συζήτηση με βάση την περίπτωση Γιακουμάκη.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Frank, K. (2008). Not Gay, but Not Homophobic: Male Sexuality and Homophobia in the 'Lifestyle'. *Sexualities*, 11(4), 435-454. doi: 10.1177/1363460708091743.

Herek, G. M. (2004). Beyond "Homophobia": Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research & Social Policy*, 1(2), 6-24. doi: 10.1525/srsp.2004.1.2.6.

Tomsen, S., & Mason, G. (2001). Engendering homophobia: violence, sexuality and gender conformity. *Journal of Sociology*, 37(3), 257-273. doi: 10.1177/144078301128756337.

Weinberg, G. (1972). *Society and the Healthy Homosexual*, New York: St. Martin's Press.

8. 6/12/2018 Το παιδί ως υποκείμενο δικαιωμάτων: Εύη Ζαμπέτα

Στις κλασικές εννοιολογήσεις των δικαιωμάτων, όπως π.χ. στην πραγματεία του T. H. Marshall για την ιδιότητα του πολίτη, το παιδί κατανοείται ως «πολίτης υπό διαμόρφωση», ατελές άτομο, το οποίο επιδέχεται και χρήζει της προστασίας των ενηλίκων. Η αντίληψη αυτή διατρέχει την νεωτερική πολιτική σκέψη και εκφράζεται στο διεθνές πλαίσιο που αφορά τα δικαιώματα του παιδιού, τουλάχιστον μέχρι το πρώτο μέρος του εικοστού αιώνα. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ (1989) αντιπροσωπεύει μια σημαντική μετατόπιση στην πρόσληψη της παιδικής ηλικίας, καθώς το παιδί αναγνωρίζεται ως ενεργητικό υποκείμενο δικαιωμάτων και όχι ως παθητικό αντικείμενο προστασίας εκ μέρους της πολιτικής των ενηλίκων. Το ζήτημα της θέσης των παιδιών στο λόγο περί δικαιωμάτων, όπως π.χ. η δυνατότητα λήψης αποφάσεων για ζητήματα που τα αφορούν, η πολιτική και κοινωνική συμμετοχή τους, εγείρει ερωτήματα που συνδέονται με τον συγκροτησιακό πυρήνα των δικαιωμάτων στις σύγχρονες κοινωνίες.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Lister, R. (2007). Why Citizenship: Where, When and How Children?. *Theoretical Inquiries in Law*, 8(2), 693-718.

Μακρυγιάννη, Δ. (επιμ.). (1997). *Παιδική Ηλικία*. Αθήνα: Νήσος.

Νάσκου-Περράκη, Π., Χρυσόγονος, Κ., Ανθόπουλος, Χ. (Επιμ.). (2002). *Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη. Ερμηνεία κατ' άρθρο*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Φασούλης, Β. (2016). *Τα δικαιώματα του παιδιού. Ιστορική διάσταση, σύγχρονη εξέλιξη και η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού*. Αθήνα: Παπαζήσης.

9. 13/12/2018 Η εκπαίδευση ως δικαίωμα: Εύη Ζαμπέτα

Η εκπαίδευση, ως βασικό στοιχείο των κοινωνικών δικαιωμάτων του πολίτη, κατανοείται ως αναγκαία προϋπόθεση για την ουσιαστική άσκηση άλλων δικαιωμάτων, ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών, όπως η ουσιαστική ελευθερία του λόγου και διαμόρφωση επιχειρημάτων, η συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία, η συμμετοχή στην εργασία, η οικειοποίηση των πολιτισμικών αγαθών και η συμμετοχή στο συλλογικό κοινωνικό κεκτημένο. Η διασφάλιση αυτού του δικαιώματος παραπέμπει στον εγγυητικό ρόλο του κράτους. Ωστόσο, η εκπαίδευση αποτελεί ταυτόχρονα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα καθ'εαυτό, υπό την έννοια ότι δεν διαθέτει μόνο εργαλειακό χαρακτήρα, δηλ. δεν αποτελεί απλώς μέσο για την άσκηση άλλων δικαιωμάτων, αλλά αποτελεί συστατικό στοιχείο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ως εκ τούτου οφείλει να διασφαλίζεται χωρίς καμία εξαίρεση προς όλα τα ανθρώπινα όντα παντού.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Marshall, T. H., Bottomore, T. (2001). *Ιδιότητα του Πολίτη και Κοινωνική τάξη*, Αθήνα: Gutenberg.

Μουαμελετζή, Ε. (2002). Άρθρο 28 – Δικαίωμα στην Εκπαίδευση. Στο: Νάσκου-Περράκη, Π., Χρυσόγονος, Κ., Ανθόπουλος, Χ. (Επιμ.). *Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη. Ερμηνεία κατ' άρθρο*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Vorhaus, J. (2014). Prisoners' right to education: a philosophical survey. *London Review of Education*, 12(2), 162-174.

10. 10/1/2019 Θρησκευτική ελευθερία και εκκοσμίκευση: Εύη Ζαμπέτα

Η θρησκεία ως κοινωνικό φαινόμενο έχει επιδείξει αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα. Στο πλαίσιο της νεωτερικότητας, αν και αμφισβητήθηκε από τις θεωρίες της ορθολογικότητας τόσο οντολογικά όσο και πολιτικά, επιβίωσε ως στοιχείο της παράδοσης, αλλά και ως μέρος των ατομικών ελευθεριών. Η ελευθερία επιλογής θρησκευόμενου και άσκησης της λατρείας συνιστούσε έναν περιορισμό της εξουσίας του κυρίαρχου στον έλεγχο των συνειδήσεων των πολιτών, γεγονός το οποίο εγκαλεί για την θρησκευτική ουδετερότητα του κράτους. Ωστόσο, οι αρχές της νεωτερικότητας δοκιμάζονται από τις πολιτικές πρακτικές όσον αφορά τη θρησκεία στις σύγχρονες κοινωνίες. Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί αποτελούν ένα κατεξοχήν πεδίο έκφρασης αυτών των αντιφάσεων.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Βουτσάκης, Β. (2004). Παιδεία και ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης. *Νομοκανονικά*, 4/2004, 11-56.

Ζαμπέτα, Ε. (2003). *Σχολείο και Θρησκεία*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Habermas, J. (2011). "The Political". The Rational Meaning of a Questionable Inheritance of Political Theology. In: E. Mendieta and J. VanAntwerpen (eds). *The Power of Religion in the Public Sphere. Judith Butler, Jurgen Habermas, Charles Taylor, Cornel West*. New York: Columbia University Press, pp. 15-33.

Σωτηρέλης, Γ. (1998). *Θρησκεία και εκπαίδευση κατά το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση*. Αθήνα: Σάκκουλας.

11. 17/1/2019 Το περιβάλλον και η αειφορία ως δικαίωμα: Ανθρώπινα δικαιώματα και δικαιώματα της φύσης: Ευγενία Φλογαίτη

Τί είναι το δικαίωμα στο περιβάλλον; Είναι ανθρώπινο δικαίωμα ή είναι και δικαίωμα των φυτών ή των ζώων και της φύσης γενικότερα; Πού και πώς θεμελιώνονται τα ανθρώπινα δικαιώματα στο περιβάλλον; Ποια είναι η ιστορική τους αφετηρία και εξέλιξη; Πρόκειται για ατομικά ή συλλογικά δικαιώματα, κοινωνικά ή/και πολιτικά δικαιώματα; Υπάρχουν διαγενεαλογικά δικαιώματα και πως μπορούν να προσδιοριστούν; Η αειφορία υποδηλώνει νέες δέσμες δικαιωμάτων; Ποια είναι η σχέση του δικαιώματος στο περιβάλλον με άλλα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα;

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Leib, L. H. (2011). *Human Rights and the Environment: Philosophical, Theoretical and Legal Perspectives*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

Westra, L(2008). *Environmental Justice and the Rights of Unborn and Future Generations*. Oxon: Earthscan.

Palmer, C. (2016). *Animal Rights*. Oxon: Routledge.

12. 24/1/2019 Περιβαλλοντική ανισότητα και περιβαλλοντική δικαιοσύνη: Έννοιες και κινήματα: Ευγενία Φλογαίτη

Ανάλυση και κριτική διερεύνηση των εννοιών της περιβαλλοντικής ανισότητας, της περιβαλλοντικής αδικίας, του περιβαλλοντικού ρατσισμού και της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης. Ανάλυση παραδειγμάτων περιβαλλοντικής αδικίας. Κριτική προσέγγιση διεθνών και τοπικών κινήματων για την περιβαλλοντική δικαιοσύνη. Η σύγχρονη προβληματική γύρω από τη διαχρονική περιβαλλοντική δικαιοσύνη και τη διαγενεαλογική αλληλεγγύη και τα ζητήματα που εγείρονται.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Chakraborty, J., Collins, T., & Grineski, S. (2016). Environmental Justice Research: Contemporary Issues and Emerging Topics. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(11), pp. 1-5.

Cole, L. W., & Foster, S. R. (2001). *Environmental Racism and the Rise of the Environmental Justice Movement*. New York and London: New York University Press.

Holifield, R. Chakraborty, J. Walker, G. (eds). (2018). *The Routledge Handbook of Environmental Justice*. New York: Routledge.

Schlosberg, D. (2007). *Defining Environmental Justice. Theories, Movements and Nature*. Oxford: Oxford University Press.

13. 31/1/2019 Συμπεράσματα - Αξιολόγηση μαθήματος: Εύη Ζαμπέτα, Μαίρη Λεοντσίνη